

Michail Osorgin

PŘÍBĚH JEDNÉ MOSKEVSKÉ ULICE

PROSTOR

POZDNÍ
e d i c e
SBĚR

Edice Pozdní sběr přináší v nových, nebo revidovaných překladech díla cizojazyčných autorů, se kterými se český čtenář mohl setkat v průběhu dvacátého století. Díla, dnes možná pozapomenutá anebo zapadlá, která však na vinici času dozrála a prokázala svou trvalou hodnotu.

Michail Osorgin
Příběh jedné moskevské ulice

PROSTOR

Michail Osorgin

PŘÍBĚH JEDNÉ MOSKEVSKÉ ULICE

přeložila Kateřina Šimová

PROSTOR | PRAHA | 2018

Originally published under the title
Михаил Андреевич Осоргин: Сивцев Вражек

© PROSTOR, 2018
Translation © Kateřina Šimová, 2018
Cover picture © shutterstock/isifa, 2018

ISBN 978-80-7260-399-2

Knihu finančně podpořilo
Ministerstvo kultury České republiky

Publikováno s podporou
Institutu pro literární překlad, Rusko

AD VERBUM

Kniha vychází pod záštitou Nadace Michaila Prochorova v rámci
programu TRANSCRIPT na podporu překladů ruské literatury

Mikhail
Prokhorov
Fund

transcript

ČÁST PRVNÍ

Ornitolog

V nekonečném vesmíru, ve sluneční soustavě, na planetě Zemi, v Rusku, v Moskvě, v domě na rohu ulice Sivcev Vražok, ve své pracovně seděl v křesle ornitolog Ivan Alexandrovič. Světlo, tlumené stínítkem lampy, dopadalo na knihu a osvětlovalo okraj kalamáře, kalendář a stoh papíru. Ale vědec viděl jen tu část stránky, kde byla barevně vyobrazena hlava kukačky.

Jeho hlavou však netáhly učené myšlenky, ale jen jedna, docela všední. Myslel na to, kolik roků života mu ještě zbývá. Ta myšlenka ho zavedla do hlubokého lesa, kde kuká kukačka. Kolikrát zakuká, tolik let má člověk ještě před sebou. Je to jen lidová pověra, o nic hloupější než jakákoli jiná. Kukačka se může mýlit stejně jako lékaři. A žádný lékař nemůže předpovědět, kdy člověka srazí tramvaj.

Profesor se širokou, typicky ruskou tváří a šedivým plnovousem ještě umírat nechtěl. Smrti se však nebál, protože to byl zamlada i ve stáří moudrý a statečný muž. Měl ve vědeckém světě dobré jméno a svůj vědní obor neobyčejně miloval. V jeho vědě byla krása: pestře zbarvené peří, zpěv, příroda, zrození jara, loučení s létem. Byla v ní poezie. Každého ptáčka dobře znal, a proto ho i miloval. A umírat se profesoru ornitologie

nechtělo. Chtěl žít dál a dál. Tak kolik let života mu slíbí ta bezdětná lehkomyšlná kukačka?

Kukačka zakukala třikrát. Profesor se usmál. Nebyl pověřčivý a na své hodiny byl zvyklý. Založil si knihu kouskem papíru a zavřel ji. Zív – to bylo dobré znamení. Ve stáří trpěl nespavostí. Vstal, rukou si promnul kříž, znovu zív, zhasl a odešel do ložnice.

Za hodinu, když v domě nastalo úplné ticho a kukačka zakukala čtyřikrát, vylezla zpod knihovny myš a zaposlouchala se. Zdá se, že je všechno v pořádku, všechno spí, po kočce nikde ani stopy. Myš pohnula ocasem, nakrčila čumáček a vydala se na cestu.

Chtěla přeběhnout profesorovou ložnicí pode dveře druhé ložnice a do jídelny. Takový malý výpad pro pár drobečků. Do kuchyně vedla daleko delší a mnohem nebezpečnější cesta (kočka). A na tu je lepší se vydat odjinud, dírou za truhlou v chodbě.

Myš viděla jen nejbližší kousek podlahy a obrysy vzdálenějších předmětů právě jen natolik, aby neza-bloudila. Kdyby tak měla zrak jako kočka!

Doběhla ke dveřím, protáhla se pod nimi a koncem ocásku se ujistila, že prolezla. Další zastávka a zase trocha strachu. Ornitolog spal neklidným spánkem. Mumlal ze spaní: „Co? Proč? Ale co, vždyť je to jedno!“ Teď už zase klidně dýchá a spí.

Celý život obětoval té své vědě. Každého ptáka rozeznal už zdálky podle peří, podle siluety, podle tichého štěbetání. Ale rozeznával stejně snadno také lidi? Podle štěbetání si vyhlédl svou životní družku, vylíhla se jim tři ptáčata. Ta se opeřila, vyrostla a odletěla. A teď tam vedle v pokoji bydlí jejich vnučka, která zůstala bez rodičů.

Stařenka je naživu. Někdejší štěbetalka, která prožila s ptačím učencem celých čtyřicet let. Ptáčka si člověk nevyhlédne tak, jako si on vyhlédl svou ženu! I když se toho v životě událo dost, hlavně v mládí...

Stařec se ve spánku znovu převrátil a šedý chumáček proklouzl pode dveřmi do sousední ložnice.

Tady byl vydýchaný vzduch. Stála tu ohromná postel plná polštářů. Okraj pokrývky sklouzl dolů. Na posteli spala drobná šedivá stařenka, profesorova manželka, stočená do klubíčka jako dítě. Na nočním stolku měla sklenici s vodou, léky a bonbony zabalené v papíru. Stálo zde nehybné, prosezené křeslo. Vonělo to tu levandulí a minulostí.

Tady se nebylo čeho bát, a tak se myška pomalu prošla po koberci, zastavila se, sedla si a zamyslela se.

Byl tu klid jako nikde jinde, a stejně tak bezpečno. Stařenka potichu oddychovala a zdálo se jí něco všedního a obyčejného. Spala se semknutými ústy, zuby zůstaly ve sklenici s vodou.

Zato na další cestě byl pokoj, přes který je nejlepší proběhnout co nejrychleji a bez zastávky. Hrozivý neobydlený pokoj, v němž se rozléhal každý zvuk. Ve vůni ložnic je něco uklidňujícího, všedního, ale tenhle sál s velkými okny a vzdálenými siluetami nahání strach.

Koutkem oka myška zahlédla, jak se něco zablýsklo, a uskočila stranou. Na úzkém čenichu se zachvělo chřípí a vousky. Ale ne, není to nic hrozného, jen skleněná podložka klavíru. Ale bože můj! V tak velkém světě děsí šedou bezbrannou myšku úplně všechno!

Malá myška a obrovský klavír, který dokáže naráz rozeznít všechny struny a všechno přehlušit. Klavír tu byl pánem domu.

Tak hrál profesor: „Jestli chcete, ukážu vám, jak zpívá slavík. Nejdřív takhle: fju-í, fju-í, pak nízko: furr... a trylek..., ale jak klokotá, to nikdo na světě nezahraje!“ Jeho žena, stařenka Aglaja Dmitrijevna, hraje velmi dobře, ale nechá se dlouho přemlouvat. „Já už mám staré ruce, sotva hýbu prsty.“ Zato Táňa, z té bude jednou umělkyně. Má pevný úder, zálibu v hudbě i talent. Studuje na konzervatoři. Na malých koncertech vystupuje sebestě. Klavír se však naplno probouzí jen tehdy, když večer přijde Tánin učitel Eduard Lvovič. To pak skutečně ožije. Bývá to skoro každou neděli. Za takových večerů nemůžou myši ve sklepě dlouho usnout a v noci pak nevyrážejí na výzvědy.

Eduard Lvovič je starší, nehezky muž, nezajímavý společník, ale vynikající klavírista. A skladatel. K čaji má rád sladké sušenky. Nikdy v životě se nenapil vodky. Je to zkrátka trochu podivín.

To už se myška vrací z jídelny. Nějaké drobečky našla, a nebylo jich málo. Nakoukla i do chodby, ale něco tam bouchlo, tak musela utéct. V jídelně prolezla každý kout. A teď zpátky přes salon a ložnice za knihovnu, do díry a domů. Svítá. Potmě je to tu o strach, ale za světla ještě víc. Vždycky je čeho se bát.

Jako šedý chomáček proběhl věčný strach přes pokoje profesorova bytu a nikdo si ho nevšiml. Nikdo nevěděl, že celá myší rodinka pomáhá červotoči provrtávat dřevěné spojky podlahy a pevné, nikoli však věčné stěny. Země se ochlazuje, hory se sesouvají, řeky vysychají a uklidňují se, všechno směřuje k prvo počátkům, energie světa se vyčerpává, ale ke konci je ještě daleko.

Myší ocásek se ještě na chvíli mihl venku a pak

zmizel. Kukačka zakukala šestkrát. Pod profesorem zavržala postel. Slunce zavadilo o závěsy.

Spolu s ním přiletěla k oknu vlaštovka, která se právě dnes vrátila ze střední Afriky do ulice Sivcev Vražok.

Nádherný den

Zrodilo se jitro, ruměné jitro v bílé košilce, a mléčně bílými křídly zatlouklo do oken. Vtom cvakla západka a okno se otevřelo. Táňa, celá rozespálá, se střetla s jitem a pod košilku jí pronikl chladný vzduch. Po špičkách se rozběhla zpátky do postele, aby se ještě na chvíli stulila do peřin, celá šťastná, že bude krásný den.

Jaké myšlenky se honí hlavou šestnáctileté dívky časné zrána u otevřeného okna? První – že bude krásný den, druhá – že dnes je neděle. Místo třetí myšlenky – bezděčný úsměv. A pak už se jí v hlavě vyrojilo, co musí dnes udělat: zavolat Lence, aby večer určité přišla. Povalovat se v peřinách je příjemné, ale už ji to táhne z postele ven, opláchnout se studenou vodou, vypít kávu, projít si nové noty. Večer bude hrát ten směšný a milý Eduard Lvovič.

Jako vnučka „ptačího profesora“ si hned všimla, že přiletěly vlaštovky. Musí to říct dědečkovi. Včera tu ještě nebyly, to znamená, že dnes je opravdu první jarní den.

Oknem se nese vyzvánění zvonů, zvuky probouzející se ulice a vlaštovčí švitoření. Táňa má před sebou celý dlouhý život. A jemnými prsty (s nakrátko ostříhanými nehty jako správná hudebnice) si přejela oblé rameno, z nějž sklouzlo ramínko košilky. A pak rychle

spustila nohy na koberec a rozběhla se k zrcadlu, aby se na sebe podívala. „Nejsem snad tak ošklivá!“

V šestnácti letech už dívka ví, jak se podívat, a udělá prezíravý obličej. Ale zrcadlo jí ještě neodhalilo tajemství nahého ramene. Za chvíli se v jeho chladném, lhostejném skle odrazila ruka pozvedající džbán a proud vody tekoucí na tělo. Ale nikdo to nezahlédl, snad jen vlaštovka, která zrovna proletěla kolem okna. To už se Táňa rozhání měkkým ručníkem a za chvíli je hotová.

Na zdi visí fotografie, na níž několik lidí sedí na pohovce a naslouchá hudbě.

Než si přišla knoflíček, už je devět. Dědečka smí budit jenom ona. Klepe na dveře:

„Vstávejte, dědečku! Venku je nádherně. A mám pro vás novinku: přiletěly vlaštovky.“

„Hned, hned, Táňo, už vstávám...“

„Jak jste se vyspal?“

„Dobře. A ty?“

„Taky dobře. Ach dědečku, to je dneska krásně! Řeknu, ať nám udělají kávu.“

Toho rána se v mnoha moskevských domech otevřela okna a vyhlédly z nich mladé i staré, ospalé i svěží tváře, mhouřily oči a naslouchaly nedělnímu vyzvánění zvonů. Z okenních rámců opadával starý ztvrdlý tmel s přischlou vatou, lidé vyndávali a vylévali sklenice s kyselinou, které stály přes zimu mezi okny, a ometali parapety. Z oken padalo smetlí. Slunce, vzduch a vyzvánění zvonů vrážely plnou silou do horních pater a tříštily se o stěny, kamna a nábytek. Věřící měli slavnostní velikonoční náladu, nevěřícím přinášelo jaro živočišnou radost.

Na dvoře lidé vyklepávali koberce, kuchařka postavila na kuchyňské okno truhlík s hlínou a sázela do něj klíčící cibulky.

Na rohu Malé Bronné si student s otřepaným svazkem Římského práva pod paží koupil nakládaná jablka a vydal se domů do Giršů. Pod kamenným mostem stál chlapec a s vyplazenou špičkou jazyka nahazoval do vody provázek se spínacím špendlíkem místo háčku. Doufal, že mu zabere nějaký pořádný kus, a přitom se až po kolena umazal od bláta.

Tramvaj zuřivě a zbytečně zvonila. Strážník bílou nitěnou rukavicí řídil pohyb dvou bryček a jednoho valníku.

Toho dne se seminarista, který už půl roku přemýšlel o sebevraždě, rozhodl, že to ještě odloží, a osamělá, nehezka lékařka si s uzarděním koupila laciný klobouk, první, který jí padl do ruky. Ale dnes si ho nevzala a vyšla ven ve starém, protože si již v mládí vypěstovala silnou vůli. Teplota na Réaumurově teploměru radostně stoupala. Byl to prostě nádherný den.

Hřbitovy

Jsou však také okna, která se nikdy neotvírají. Okna zamřížovaná, ale jiná než ve věznicích. Přes jejich věčně zaprášená skla dopadá mdlé světlo na skříně a kartotéky plné papírů.

V Paříži, v Berlíně i v Londýně, kam jaro přišlo dříve, opatrně obešlo staré budovy, aniž do oken diplomatických archivů propustilo jediný paprsek. Tyto hřbitovy popsaného papíru, plánů a negativů střežili moudří muži, ovládající řadu jazyků a schopní myslet v šifrách.

Slunci se zdálo, že ovládá život na zemi. Celý lidský život se mu jevil jen jako ztělesnění energie jeho paprsků. Nejprve osadilo polární oblasti nejvyspělejšími formami organického života. Když nadešel čas, seslalo na vše živé ničivou pohromu, smetlo vysokou kulturu pólů a rozvinulo zaostalou kulturu na rovníku v dokonalejší formy. Vysmívalo se snahám pozemských organismů přizpůsobit se, jejich boji za přežití, který nestačil na zdokonalení rasy a zlepšení životních podmínek. Všechno, co polyp nebo člověk dělal, bylo dílem slunce, jeho zhmotnělým paprskem. Rozum, znalosti, zkušenosti a víra, stejně jako tělo, přijímání potravy a smrt byly jen přeskupením jeho světelné energie.

Ale malý človíček, trpící rýmou a zabalený do pruhů látky s knoflíky, se proti slunci ohradil zdmi, vpustil drátem do skleněné sletované baňky jen nejnutnější proud světla a pokusil se svůj život přeskládat po svém. Namáčel pero do inkoustu, psal, šeptal a nařizoval.

Vršil kolem sebe hekatomby popsaného papíru. Po drátech proudila pravda i lež, rozpalovaly se a vytvářely skutečnost, motiv, příčinu a účel. Lidský mozek soupeřil se sluncem ve snaze podřídit vše živé mrtvé vůli. Ohrazoval kousky země plotem, města hradbami, státy hranicemi, rasu barvou pleti, národnost tradicemi, dějiny současností a každodenní život politikou. Vynalézavý a zvědavý lidský mozek stavěl pyramidu ze živých i mrtvých těl, sápal se po ní až na vrchol a hroutil se spolu s ní.

Slunce se mu vysmívalo a on se vysmíval slunci. Ale poslední se smálo vždycky slunce. Silou, kterou rozum člověka nebyl schopen postihnout, vrhalo na

zem proudy energie, zrozené v elektromagnetickém vichru. Jeho paprsky dopadaly na zem jako beranidlo, ničily vše, co člověk považoval za dílo svého rozumu, a tvořily vše, co jen mohlo slunce stvořit.

Mlčenlivý, do sebe zahleděný úředník luštil slovo za slovem šifrovaný dopis a převáděl ho do úsečné, suché německé prózy. Vyslanec si ho přečetl, ušklíbl se a schválil ho, protože v dopise zase chválili jeho.

Myslel si, že ví všechno, co vědí nejvyšší kruhy v Berlíně, ale věděl toho jen větší část. Nejvyšší berlínské kruhy věděly všechno kromě toho, co věděl malý srbský gymnazista. Ten toho věděl jen málo, skoro nic. Byl otrávený kapkou nacionálního jedu, byl čestný, vznětlivý, upřímný a hysterický. Učil se střílet na terč namalovaný zezadu na kurníku. To se mohlo ošklivě vymstít pestrým slepicím a jejich ukřižčenému pašovi, ale šťastnou náhodou je kulka ani jednou nezasáhla.

Když se malý Srb naučil dobře střílet, rozhodl se, že se stane národním hrdinou. Proto musel zabít nepřítel národa. Jiný způsob, jak se stát hrdinou, ještě nikdo nevymyslel. A jelikož do terče namalovaného zezadu na kurníku se učila střílet spousta malých Srbů, musel osud nevyhnutelně jednomu z nich nastrčit do rány nový cíl – hrud rakouského arcivévody.

Nemuselo se to stát. Místo toho by se ale stalo něco jiného. Ať už by to bylo cokoli, v archivech za špinavými okny byla připravená odpověď na všechno. Slunce tvořilo dějiny, člověk k nim jen psal komentář, ale sám se považoval za jejich tvůrce. Proto se uzavřel mezi čtyři stěny a ani na jaře neotvíral okna. Hřbitov papírů a tajných plánů, získaných

přátelstvím a špionáží, považoval za světovou signální stanicí a tep země.

Takových hřbitovů, velkých i malých, bylo mnoho a pyšnily se jimi země, jejich vládci i národy.

A třebaže v běhu staletí a v kroužení mlhovin neměly všechny tyto hřbitovy papíru dohromady větší cenu než to, jestli přijde Lenka večer na Sivcev Vražok poslouchat hudbu, přesto hrály ohromnou, rozhodující roli v životě všech, kdo orají, píšou, sejí a milují, kdo žili včera a budou žít zítra.

Ve chvíli, kdy šestnáctiletá dívka otevřela okno a uviděla první vlaštovku, sršela vzduchem jiskra radiostanice, diplomatovi vrtal v mozku červík lstivé myšlenky, slepice na hřadu náhodou sklonila hlavu a vyhnula se kulce, kterou vypálil gymnazista, a žurnalistovo pero rozdmýchávalo vlnu národní hrdosti.

Po vlhké, žírné zemi táhl kůň pluh a vázla mu v ní kopyta.

Lehkým pohybem páky vytil dělník do formy pánev roztaveného kovu.

Na mladé břízce se nalily pupeny. Zelenala se tráva.

Ale muž, který šel za pluhem, ještě netušil, že na zelené louce, kousek od břízky vyvrácené granátem, padne, roztrhaný a ohlušený zchlazeným a znovu rozpáleným kovem. Nikdo to nevěděl. Nebylo to důležité. Nikdo si toho nevšiml.

Na hřbitovech papíru jsou kříže nahrazeny čísly. V zaokrouhlených číslech mizí zbytečné jednotky. Muž, který šel za pluhem, nikdy nebyl a nebude. Nebyl a nebude ani dělník, ani bříza, ani granát, který ji vyvrátil.

Vše živé zmizelo v zaokrouhlených číslech.

Vesmír

Večer byla okna domku v ulici Sivcev Vražok přívětivě osvětlena.

Když se Eduard Lvovič blížil ke vstupním dveřím, zvedl hlavu a uviděl rudé závěsy v salonu, hned mu bylo tepleji a příjemněji. Do muzikálních prstů, prokřehlých v kapsách lehkého kabátu, se mu vrátila krev a ohebnost. Dnes se opozdil a všechny už zastihl pohromadě v jídelně při čaji.

U samovaru seděla Aglaja Dmitrijevna v brýlích a s velkou starožitnou broží. Starý profesor se přel s mladým kolegou, profesorem fyziky Poplavským. Táňa a Lenka naslouchaly.

Lenka má velké oči a růžovou kulatou tvář. Když naslouchá, vypadá udiveně. Když se diví, povytahuje obočí a rozvírá drobné rtíky. Táňa dokáže poslouchat a zároveň pozorovat řečníka, přemýšlet o něm, o jeho posluchačích, sama o sobě, o Lenčině legračně udiveném výrazu i o tom, kolik se toho ještě potřebuje a chce dozvědět.

Byli tam i další hosté. Uctivý a vypočítavý student Erberg a strýček Borja, nejstarší ornitologův syn, s manželkou, nenápadní a všední lidé.

Eduard Lvovič vešel a promnul si ruce. Jeho obvyklé místo po levici Aglaji Dmitrijevny už na něj čekalo. I všechno ostatní bylo na svém místě, přesně tak, jak se to za ty dva tři roky vzájemného přátelství vžilo.

Pili čaj. Fyzik Poplavskij hovořil s profesorem o Michelsonově-Morleyho experimentu a lomu světelných vln. Ornitolog vyjádřil obavu, zda se fyzika neocitla v koncích.

„Ten váš světlonosný éter je mi nějak podezřelý. Příliš mnoho se v té teorii musí urovnávat a přizpůsobovat. Vy a ta vaše fyzika jste ve slepé uličce.“

Poplavskij nepopíral, že jde o slepou uličku, ale co-pak to může zpochybnit celou vědeckou disciplínu? Ještě není všem dnům konec!

Po čaji se všichni přemístili do salonu. Profesor, strýček Borja a Táňa se uvelebili na široké pohovce. Aglaja Dmitrijevna se usadila do svého křesla pod lampou a chopila se pletení. Lenka seděla na židli a tvářila se udiveně. Poplavskij se uchýlil do nejtmašího kouta a manželka strýčka Borji si našla nějaké nenápadné místo.

Eduard Lvovič hrával denně, ale ze všeho nejraději měl právě nedělní večery v rodině starého ornitologa. Pokaždé měl trochu trému. Eduard Lvovič nebyl starý, ale působil tak. Měl lysou hlavou a dlouhé neupravené prameny vlasů na temeni a na spáncích. Na jedno oko špatně viděl. Hrbil se, byl ze své nevzhlednosti rozpačitý a často si mnul ruce.

Usedl ke klavíru, ale hned zase vyskočil a dlouho otáčel židličkou, aby ji dostal do potřebné výšky. Zahrál první akord, rozběhl se prsty po klávesách, ale znovu ho něco znepokojilo, prohlédl víko klavíru, nahlédl pod ně. Táňa také zneklidněla a přispěchala mu na pomoc. Ukázalo se, že pod nožkou klavíru se shrnul lem koberce. S pomocí strýčka Borji ho urovnali. Znovu zahrál první akord, a tentokrát je všechno v pořádku.

Eduard Lvovič měl vadu řeči, místo „r“ a „ř“ vyslovoval „v“. Řekl:

„Chtěl bych zkusit zahvát... Ale jen jestli budete chtít... Mohu ale klidně zahvát i něco jiného...“

Táňa pochopila:

„Eduarde Lvoviči, zahrajte, prosím, tu svou skladbu, o které jste se posledně zmínil. Už je hotová?“

„Hotová? Jak bych to řekl... Už vím, jak to má být. Ale je to vlastně jen taková impvizace. Pojmenoval jsem to... Může se to jmenovat ‚Vesmír‘.“

Fyzik prohodil:

„Vesmír, to je... zajímavé. Snad jen hudba by mohla plně...“

Lenka se tvářila udiveně. Eduard Lvovič rozpačitě požádal:

„Popvosil bych o tvochu méně světla...“

Táňa pozhasínala. Ponechala jen lampu, která svítila stařence na pletení.

A Eduard Lvovič začal hrát.

Lenka udiveně hledí na jeho prsty kmitající v pološeru po klávesách, na jeho hlavu, hned zakloněnou, hned zase hluboko skloněnou. Naslouchá jednotlivým tónům i jejich souzvukům a zdá se jí, že se to nepodobá ani melodii, ani tanci, ani ouvertuře opery. Myslí na to, že Eduarda Lvoviče všichni pokládají za génia, že mu trochu šilhá levé oko a že ona právě teď naslouchá hře génia. Soustředit své myšlenky do jednoho celku je ale nad její síly a obočí se jí zvedá údivem.

Strýček Borja se mračí. Je to inženýr, ale smolař. Má nehezkou, zestárlou manželku. V mnohém se nevyzná, například v hudbě. Beethoven, Grieg, všechna ta jména už někdy slyšel, ale jaký je mezi nimi rozdíl? Skrjabin, to je samá disonance. Proč se ta věc, co hraje Eduard Lvovič, vůbec jmenuje Vesmír? Vesmír, to je něco z astronomie... Potěšilo by ho, kdyby se ukázalo, že všechno, co převyšuje úroveň jeho myšlení,

je jenom výmysl a hloupost. Pak by strýček Borja rázem vyrostl a stal by se významnou osobností. A vůbec, proč by měly být parní kotle horší než hudba? Co oni vědí o parních kotlech? A strýček Borja si s bolestí uvědomuje, že hudba je skutečně něco víc než parní kotle a že jeho osobně to ponižuje a činí nešťastným a nezajímavým.

Starý ornitolog sedí pohodlně, se zavřenýma očima. Tóny nad ním krouží, dotýkají se ho křídly a vzlétají do výše. Někdy přilétají v divokém hejnu s křikem a krákáním, jindy zaznívá jejich melodický a podmanivý zpěv odněkud zdálky. Není to na zemi, ale kousek nad ní, tam, co plují oblaka a létá skřivan. Vesmír Eduarda Lvoviče nebudí hrůzu. Není moc složitý, dokonce ani exotický. Připomíná ruskou přírodu. Jak je to všechno pěkné! Klidné stáří, pohovka, milá vnučka, dosažitelnost něčeho vyššího, čemu se říká umění. Jsem známý profesor, jsem starý a nechce se mi umírat, ale samozřejmě můžu v klidu umřít, jako člověk, který prožil a splnil svoje a odchází smířený. Tóny jsou jako květiny a hudba jako pestrá louka, lesy a vodopády. Eduard Lvovič je sice trochu legrační, ale je to mistr a cítí mnohé z toho, co ostatní získají teprve stářím, vědou, myšlením.

V nekonečném vesmíru, mezi mlhovinami, kosmickými bouřemi a sluncem se vznáší chladná planeta – lampa Aglaji Dmitrijevny. Stařena poslouchá, plete a nepustí ani jedno oko. Spokojeně poslouchá hudbu a myslí na to, že v samovaru je málo vody a uhlí je ještě žhavé. Ale Duňaša se o to postará. Eduard Lvovič je skvělý hudebník a výborný učitel. Táně je šestnáct let, jen ať se učí. Nakonec se stejně vdá, to je nejdůležitější.

Když bude umět hrát, vdá se snáz. A tu svou historii ať si klidně dostuduje, není přece kam spěchat. Táňa je sirotek. Sirotek, jehož babička a dědeček jsou živi a zdraví, má štěstí. Ale Eduard Lvovič hraje nějak dlouho. Aglaja Dmitrijevna se na něj podívala přes obrubu brýlí a málem jí uteklo oko.

V nejtmavším koutě na měkké židli si profesor Poplavskij přemýšlel o svém. Vesmír je obrovský, ale k jeho pochopení si člověk musí představit atom. Avšak ani atom nestačí. Eduard Lvovič se snaží postihnout vesmír hudbou, jejími sedmi základními tóny, ale poznání nejde nahradit uměleckou intuicí. Sedm barev spektra znamená víc, ale my stejně raději pečlivě vážíme na laboratorních vahách žhnoucí hmotu daleké hvězdy, zjišťujeme její přesné složení a určujeme její stáří. A možná že ani hudba se nemýlí, neboť jde stejnou cestou a dochází ke stejnému poznání iluzornosti vesmíru. Astronomové zkoumají vesmír. Jaký vesmír? Ten už je přece dávno jiný! Teleskopem je vidět minulost hvězd, planet a mlhovin. Takhle vypadalo Slunce před osmi minutami, takhle vypadala hvězda před tisíci lety, takhle vypadala jiná hvězda – před desítkami a stovkami tisíc let. Naprostá iluze! Ale ten Eduard Lvovič hraje opravdu nádherně. Velkolepost hudby spočívá v tom, že se s ní nepracuje s pomocí slov a čísel, že ji není možné nahradit nedokonalým jazykem. V těchto tónech možná vesmír není, ale kdyby je někdo převedl do řeči slov a čísel, vznikla by... eukleidovská geometrie.

Táňa

Táňa seděla na pohovce se skrčenýma nohama, hlavou se opírala dědečkovi o rameno.

Zpočátku se vpíjela v jednotlivé tóny, potom ji uchvátila harmonie. Jako malá žhnoucí tečka se vznášela ve vzduchoprázdnu, obklopená věčnými nezodpověditelnými otázkami hvězd, planet a mlhovin, všedními starostmi, které narostly do vesmírných rozměrů, vesmírem, který se smrštil ve všední starosti.

Nehledala v hudbě vesmír: jednoduše ji vnímala a přijímala celou duší a žila spolu s ní na její oběžné dráze. Vlastní lehké tělo, dusné teplo dědečkova ramene, potemnělý salon i vibrace tónů odevzdala svému nevědomí.

Prostornou místnost zaplnila obrazy. Viděla, jak se rodí pod stropem, jak krouží kolem lampy, pozorovala jejich zmařená náhodná setkání a rozvázný tanec. Poletovala s nimi za hranicí čtyř stěn. Dýchala ústy, aby dech nepřekážel sluchu. Pokorně přijímala do skladiště svého rozumu nové zapečetěné balíky myšlenek, zásoby surovin, do jejichž zpracování se pustí později, s novou silou. Nebála se, ale věděla, že to bude těžké. Brala to radostně a vážně.

Vesmír? Ten Táňa neviděla. To je završený celek, zatímco ona stojí na prahu života, jen kousek za hranicemi chaosu, z nějž vzešla jako dítě. Teprve nedávno začala sbírat střípky skutečného poznání, byla ještě hluboko ve světě otázek a prvních důležitých, tříštících se a protikladných pocitů. Prahla po jasném poznání, po axiomech, neuznávala teorie, neuspokojovala ji dvojaká řešení, nepotřebovala víru. Věděla, že všechno je důležité, dokonce i šimrající dědečkův plnovous, ale

neměla na to kdy, měla tolik práce, že v myšlenkách přeskakovala od detailů (o těch bude přemýšlet později) k obrovskému celku, od zmuchlaných záhybů na ubruse ke sladké a strašné otázce „Proč žijeme?“, a zejména „Jak žít?“ Jednou už přišla na to, že cílem života je samo žití, a potom ji trápilo, jestli je to opravdu tak. Nepošpinila tím cíl života? Neponížila smysl bytí?

Poplavskij kdysi v rozhovoru s dědečkem prohlásil, že tři body v jedné linii zorného pole nemusejí tvořit přímku, že je to relativní. Úplně to nepochopila, ale rozrušilo ji to. Jak je to tedy s tím, co už považovala za dané, čím ověřovala své úsudky? Jak může dědeček, který je velmi vzdělaný, zůstat klidný a ještě se tomu usmívat? Ví snad něco víc? Poplavskému úplně zesmutněly oči, když o těch svých směšných bodech hovořil. Ale dědeček, který přece musí všemu rozumět a který toho tolik ví, zůstal úplně klidný a ještě žertoval:

„Nemluvte před Táňou o takových věcech. Vždyť z toho nebude spát.“

Ten večer opravdu Táňa nemohla dlouho usnout. Nemyslela sice na body v prostoru, ale na to, jak je možné žít, když vůbec nic není tak úplně pravda. A právě tehdy ji napadlo, že jsou lidé, kteří berou, co je, a na tom staví své štěstí, a jsou lidé, kteří nemají své štěstí na čem stavět, protože se jim zem pod nohama stále chvěje dalšími otázkami. Dědeček patří mezi ty první. Ale ti možná vědí ještě něco mnohem důležitějšího, něco, co se vůbec nedá zpochybnit. Svou zvědavostí však Táňa patřila mezi ty druhé.

Citlivým hudebním sluchem laskala jednotlivé tóny a navlékala je na pět nití notové osnovy. Naslouchala

podivné a silné improvizaci svého učitele a myslela přitom na své všední, každodenní starosti i na cosi velkého, ještě nedostupného pro měkkou svalovinu jejího vědomí. Její vnitřní vesmír teprve vznikal.

Eduard Lvovič právě končí – takřka melodickým závěrem. Vše, co hledal a co se snažil vyjádřit, shrnul do několika prostých tónů. Je to pro něj opravdu tak jasné? Skončil, a všichni zůstali sedět mlčky. Vstal, promnul si ruce a pohlédl provinilýma očima k lampě. Aglaja Dmitrijevna se na něj podívala přes obrubu brýlí a pochvalně pronesla:

„To bylo tak krásné, že ani nevím, co říct. Úplně jsem se nechala unést!“

Znělo to tak prostě. Ostatní přemýšleli, co by řekli, ale nebylo k tomu co dodat. Táňa se probrala a zhluboka vydechla.

Lasius flavus

Za úsvitu rozséval anděl života semena do černé, vlahé země připravené na osev.

Vycházelo slunce a semeno, chvějící se nedočkavostí, se halilo do teplé páry, nalévalo se, pukalo a vyrašil z něj šťavnatý bílý výhonek a nitka kořene.

Kořen se prodíral do hloubky, hledal sytou vláhu a přimyká k žírným částčkám půdy. Výhonek napínal všechny síly k tomu, aby se napřímil, vyhnal zelený lístek a nastavil ho slunci.

A když slunce zapadalo, anděl smrti přinášel na pole ošatku s býlím a rozséval mezi nové zelené výhonky semena zla a sváru. Lhostejné slunce po ránu zahřívalo

i jejich zelený klam a lidé se radovali z hustého osení na obděláných polích.

Neexistující Nejvyšší toho roku přislíbil vítězství andělu smrti. A když vyrostlo první stéblo a nalil se první klas, rychle na něj vylezl mravenec z rodu *Lasius flavus*. Nebyl to však lovec mšic. Těch mělo mraveniště na kraji lesa celá hejna a bylo bohatě zásobeno jejich sladkým mlékem. Ale zvědové hlásili, že v okolí panuje neklid a že mravenčí republika hrozí vpád bojovníků útočných plemen *Formica fusca*, která už překonala násep rozestavěné železnice a seskupují své síly v ohybu pole. Neděsil je boj. Děsilo je hrozící otroctví. A to ve chvíli, kdy se okřídlené samičky vracely z prvního letu už bez křídel a chystaly se přivést na svět nové generace dělníků.

V červencovém horku vzplanula první bitva. Ocelové čelisti drtily protivníkovu tykadla a nožičky, jedním pohybem svalů je trhaly na kusy, těla se svíjela v jednom klubku a silnější překusoval slabšího vpůli.

Tam, kde se armády srazily, byla písečná cesta pokrytá zbytky utržených nohou, úlomky kusadel a zmítajícími se klubky těl. Postranními cestičkami lupiči spěšně vlekli larvy, své budoucí otroky. Jeden vyhladovělý voják se vkradl nepříteli do stájí a hltavě rdousil dobře živěné čistokrevné mšice. A za chvíli se sám svíjel na zemi v boji na život a na smrt s pastýřem, který hájil majetek svého rodu.

Boj trval až do západu slunce a mraveniště již bylo obklíčeno stále narůstajícími armádami světle žlutého nepřítel. Stalo se však něco, co nemohli předvídat ani ti nejlepší mravenčí stratégové.

Země se zachvěla, odněkud se přihnaly dunící stíny

a nečekaná rána rázem rozmetala mraveniště do všech stran. Na cestíčkách se všechno pomíchalo a nepřítel s nepřítelem, semknutí v nedokončeném zápase, byli rozdrnceni neviditelnou a neznámou silou.

Kolem vadla udupaná tráva, zrnka písku se zadírala do mravenčích tělíček a po sešikovaných armádách nezůstalo ani stopy. Kdesi daleko, ve vzdálenosti, neuchopitelné i pro ten nejbystřejší mravenčí mozek, snad v jiném časoprostoru, se jako neviditelná bouře, jako světová katastrofa přehnala božská, nepřemožitelná, ničivá síla.

Nezhynuly jen mravenčí armády, ale i pásy osení, udupané vojenskými bagančaty. Zašly zvalené a zohýbané trsy vřesu. Uhynuly miliony živých a k životu se rodících bytostí: larvy, kukly, broučci, mšice, hnízda polních ptáčat, právě rozvité kalíšky květin. Vše zašlo pod nohama vojenského oddílu, který prošel po kraji lesa. A když hned za kulometným oddílem prošli unavení koně táhnoucí dělo, zůstal po celém živém světě jen udupaný pás země s hluboko vyjetými koleje.

A ještě dlouho se po této někdejší rajske zahradě, která se stala pouští, potácel mraveneček, zvěd z pastýřského rodu *Lasius flavus*, který z té pohromy jako zázrakem vyvázl. Nenacházel však již přátele ani nepřátele, nepoznával okolí, byl ztracený a nešťastný, jen malá oběť počínající katastrofy všeho živého.

Vojenský oddíl se podle rozkazu zastavil v malé vesničce. Psi štěkali a pak se s kňučením rozprchli, vojáci s vědry a polními lahvemi táhli k řece, chraplavý hlas udílel rozkazy, vylekané slepice kdákaly a noc, která se ani o vteřinu neopozdila, se snesla na zemi.

A na nebi zaplálo světlo hvězd, staré miliardy let.

Plány

Vlaštovka, která přiletěla ze střední Afriky na Sivcev Vražok a usadila se pod Tániným oknem, byla se svým životním plánem více méně hotová. Ptáčata se vyklubala, zesílila, naučila se létat a byla připravena na samostatný život. Ona sama toho teď neměla tolik na práci, životně důležité starosti pominuly a jejím hlavním úkolem, stejně jako celého vlaštovčího rodu, bylo co nejdříve jít, aby vydržela podzimní návrat. Ze života se upřímně radovala jen veselá mládež, která ještě nevěděla, co je strach, a chtěla celé dny jen poletovat, honit se za mouchami, jen tak si štěbetat na telegrafních drátech, a když se zem halila do soumraku, chytat v letu poslední paprsky zapadajícího slunce.

Životní plány nepříjemně rozumného studenta Erberga byly složitější. Dokončoval studia na univerzitě, plánoval tam zůstat jako odborný asistent (ústavní právo) a oženit se z lásky i z rozumu. Protože nebylo kam spěchat, mohl si dát na čas a v klidu se po budoucí ženě poohlédnout mezi dcerkami z profesorských rodin. Jednou z kandidátek na štěstí po jeho boku byla i Táňa. Proto trávil student Erberg nedělní večery u profesora ornitologie. Táňu si však zatím nechával v záloze a dál se beze spěchu poohlížel i jinde. Byl si jistý, že bude z čeho vybírat.

V červenci vypukla válka. Mezi půlmiliardou lidí, jejichž životními plány otrásla, byl i nepříjemně rozumný student Erberg, který zrovna složil státní zkoušky. Jako všichni rozumní lidé, kteří přičichli k moudrosti státovědy, předpokládal, že válka nemůže trvat déle než dva tři měsíce. Aby si zbytečně nepokazil kariéru,

nehledal místo v týlu, ale nastoupil do důstojnické akademie. Uniforma mu slušela a důstojnická mu bude slušet ještě víc. Vynucenou pauzu od duševní práce docela vítal. Vojenský dril mu šel k duhu. Rychle se naučil srážet podpatky, podávat hlášení, stát v pozoru a na noc si skládat oblečení do komínku. Byl vysoký a při výcviku stával na křídle.

Nejvíc byla do Erberga zamilovaná služebná Duňaša, jejíž bratr byl na vojně od prvních dnů. Jako budoucí důstojník jí Erberg připadal jako nějaká vyšší, nedostižná bytost. Pro Duňašu takový opravdu byl, a tak se červenala až po kořínky vlasů, kdykoli mu pomáhala z junkerského kabátu. Duňaša si také jako první všimla, že na něm Lenka může nechat své velké, udivené oči. Není divu, vždyť je pohledný, výmluvný a o vojenských operacích umí hovořit se stejnou jistotou jako dříve o divadle Stanislavského nebo o otázkách mezinárodního práva. Ale v uniformě je ještě pohlednější, ještě mladší a srdci prosté dívky ještě milejší.

Kdyby Táňa tušila, že je jednou z Erbergových favoritů, tak by se ho bála. Ale on se k ní choval stejně jako ke všem ostatním a vyznamenával ji snad jen obzvláštní pozorností a uctívou laskavostí, s níž se věnoval staré Aglajě Dmitrijevně. To se Táně líbilo a k Erbergovi se chovala pěkně. Jeho zájmům však nerozuměla a nesdílela je. Ale přece jen ho v jejích očích ctílo, že se nechtěl schovat v týlu jako mnozí jiní, a zapsal se do důstojnické akademie. V profesorově domě mu to všichni schvalovali a Táňa byla ráda, že se může pochlubit takovou známostí. Trochu tušila, co k němu cítí Lenka, ale doba byla taková, že se o osobních záležitostech, o citech, a dokonce ani o hudbě moc

nepřemýšlelo a nemluvílo. Všechny zaměstnávala válka a mluvit o něčem jiném by bylo jaksi nepatřičné.

Erberg měl starou matku, ale nikam ji s sebou nebral. Buď k tomu nebyla příležitost, nebo neměl potřebu. Jeho nebožtík otec pocházel z rodu řížských Němců, matka byla původem obyčejná moskevská měšťanka. Také ona měla své plány: jen ať je v životě všechno tak, jak si přeje její skvělý syn. Vždyť dřív bylo v životě všechno tak, jak si přál jeho otec, a nic špatného se nestalo. Muži vědí víc, než tuší ženy. Nosila čepeček, vedla domácnost a starala se, aby byly háčkované dečky na křeslech vždycky pěkně čisté.

Erberg líbal matce ruku. Kdyby ale políbila ruku ona jemu, působilo by to stejně prostě a samozřejmě. Když odcházel, neptala se, kam jde a kdy se vrátí. Kdyby to potřebovala vědět, řekl by jí to sám.

Vlaštovka plánovala neklidný, nespoutaný let. Erbergovy plány byly pevné a neměnné. Když pil čaj, pokládal sklenici doprostřed talířku jistou, klidnou, krásnou rukou.

Čas

Ve sklepní místnosti pod pracovním profesora ornitologie, tam, kde se o základy opíral trám, byla na zdi nazelenalá skvrna pokrytá chmýřím bílé plísně. Na vlhké kamenné podlaze se vrstvila hromádka malých kousků shnilého dřeva a navlhlého vápna.

V očích malé myšky vypadala ta skvrna jako gobelín. Jeho vzor byl důmyslný, jemný a plný odstínů. Pracovalo na něm tisíce generací. Výpotky vlhkého

hašeného vápna probouzely život ve škvírách cihlové podezdívky pod tenkou vrstvou omítky. Ničivá práce běžela bez vrchního velení a zdánlivě bez plánu. Mikroskopické organismy, které se milovaly a živily po svém, obdělávaly a hnojily pole plísně. Pak hynuly a uvolňovaly tím teplo, potřebné pro bujení plísně, z níž povstával hustý les urostlých palem, smutečních vrb a přilnavých fantastických lián.

Týž ustavičný život a soustavná práce bez jediné hodiny či minuty odpočinku kypěl i v dřevěném trámu. Maličký měkoučký červík s ocelově pevnou hlavou si razil cestičky dřevěnými vlákny, a když se unavil, zakuklil se, proměnil se v brouka, nakladl vajíčko a uhynul. Nový červík si pak vrtal novou cestičku a v měkkém dřevě vykresloval pomyslný obrázek. A mrtvé, chladné dřevo, které kdysi tak dychtivě sálo zemi a nastavovalo své listy paprskům slunce, se znovu zahřívalo, dýchalo teplem milionu hnízd a dílen a snilo o návratu do země a o novém vzkříšení v její životodárné míze.

Šedá myška s jiskrnýma očima zarputile napínala všechny svaly v těle a zuby a drápy vši silou odlamovala třísky z tlustého prkna podlahy. S touhle prací začali už její předkové. Tehdy vznikl přesný technický plán všech vzdáleností a směrů. Ten už byl sice zapomenut, ale stopy zubů a drápů ukazovaly správný směr... Myška, zapřená zadníma nohama o nerovnou stěnu a měkký šterk, dělala dvě věci zároveň: pokračovala v kulturním díle řady předcházejících generací a obrušovala si příliš rychle rostoucí zuby.

Pilnou pracovníci vylekal hluk zvenčí. Po dlažebních kostkách moskevské ulice s rachotem projel povoz. Ze

stěny se odrolilo pár kousků omítky a zasypaly červíkovi chodbičku. V trámu prasklo ztrouchnivělé vlákno dřeva. Ani bystré myši oči nepostřehly, jak se starý dům otrásl a o několik milimetrů sesunul. Kapka včerejšího deště, která nestačila vyschnout, стекла mezi kamenný obklad a vnější zeď. Na střeše povolil rezivělý hřebík držící železný plát krovu. Z hnízda nad oknem vylétla poplašená vlaštovka, obhlédla hliněné spoje svého stavení a uklidněna se vrátila ke svým vajíčkům. Její dům byl nový a pevný.

Profesor dlouho listoval v tlustém německém svazku a hledal potřebné informace. Pak si vzpomněl, že už ta čísla citoval ve svých dřívějších pracích. Vytáhl ze svého archivu složku, našel v ní rukopis své dávné studie a dal se do hledání. Překvapily ho závěry, k nimž tehdy došel. Nové poznatky je zcela vyvrátily. Rukopis měl stejný formát jako ten nový, nedávno započatý. Byl psán na stejném linkovaném papíře, který ale za tu dobu zežloutl. Rozmáchlé a sebevědomé profesorovo písmo se časem zmenšilo, pokřivilo a naklonilo doprava. Profesor si toho nevšiml. Ze zdi na něj shlédla mladá štíhlá žena v šatech s nabíranými rukávy a usmála se, ale ani toho si nevšiml.

Vedle v pokoji stařenka vytáhla ze sklenice umělý chrup a otřela ho. Vsunula si ho do úst, párkrát skousla, aby se dobře usadil, a pohlédla do zrcadla. Vpadlé tváře se napjaly a uhladily. Povzdechla a upravila si čepeček.

Táňa nebyla doma. Seděla ve velké poloprázdné posluchárně a pozorně poslouchala přednášku. Profesor opatrně, v obavě, aby nepůsobil příliš radikálně, zpochybňoval teorii pokroku. Jeho kritický rozum trval

na tom, že se historie cyklicky opakuje. Nořil se do minulých věků a líčil překrásný obraz zaniklé kultury Východu. A šestnáctiletá Táňa užasle naslouchala tomu, jak středomořské národy, jejichž kulturu ji na gymnáziu učili obdivovat, jen přebíraly nebo obnovovaly zlomky daleko starší kultury, vytvořené národy, které žily na světě dávno před nimi.

Z hlubin věků vyvstával velkolepý religiózní systém, který svým řádem pronikal do všech oblastí života, od vysoce duchovních otázek po všednodenní starosti, a opanoval veškerý lidský život.

Zpod nánosů řecké vědy a filozofie, které náhle ztratily svou originalitu, vyhlížel Babylon a vyzařovaly vznešené myšlenky starých Egypťanů, Íránců a Indů. Nepřetržitý historický vývoj byl přetínán zánikem kultur a dovršením dějinných procesů.

Ve starém profesorovi to budilo pesimismus a trpké myšlenky, ale v mladých duších to podněcovalo něco jiného: obdiv k minulosti a úctu ke vzdáleným předkům ne jako k lidem, ale jako k myslitelům, básníkům či velikým politikům.

Z trosek minulosti vyrážel nový pramen života, mysly dychtila po novém obrození.

Ale starý i mladí jasně chápali jedno – rozpad hodnot, které měly ambice stát se absolutními, křehkost stávajícího stavu věcí a blízkost bouře, houstnoucí nad novým Babylonom.

Táňa naslouchala výkladu starého profesora, pozorně sledovala, jak mu stále padá z nosu zlatý cívr, nahlížela do minulosti, cítila budoucnost a rostla. V jejím jemném mozku se rychlými tahy škrtaly záznamy dětských úvah a prostých náboženských představ.

Naškrábané dětské deníky mizely pod těsnopisem nových slov a do medu srdce stékal dehet rozumu.

Táňa naslouchala s pootevřenou pusou.

Vojáci

Jen velmi málo společného měl s panským domem v ulici Sivcev Vražok Duňašin bratr Andrjucha, pěšák Kolčagin.

Až do odvodu žil na vesnici a válka ho zastihla ve věku třiaadvaceti let. Ani se nenadál a ocitl se v zákopech. Ale brzy poté se armáda dala do pohybu a začala ustupovat.

Ostatně, jestli se postupuje vpřed, nebo ustupuje, to vojín Kolčagin nevěděl. Nepřítele zblízka neviděl, jen o něm slyšel. Vůbec nechápal, proč je válka, ale rozkazy plnil rychle a spolehlivě. Byl odolný a se stravou spokojený. Protože nebyl ženatý a neměl vlastní hospodářství, vesnice mu chyběla méně než ostatním. Když byl unavený, spal. Uměl se napít, když na to měl nebo když ho někdo pozval. Vážil si důstojníků, kteří vojáky netloukli, ale těch, co je tloukli, si vážil ještě víc, protože si myslel, že to tak má být.

Takových jako on byly tisíce a miliony. Starší, mladší, hloupější i tupější. Jako celek tvořili obrovskou vojenskou sílu, ale jednotlivě to byli jenom Ivanové, Vasilové a Mykolajové ze vsi Vyťažky u Krutojaru. Tisíc či dva tisíce verst od jejich vesnice stála městečka s kamennými domy, bohatými zásobami hnoje a jmény jako Blaue Kirche a Johanniswald. Vojáci z těchto městeček nosili měděné helmy, uměli trochu víc číst a psát, byli bystřejší a lépe pochodovali. Jako celek to bylo hrozné

vojsko, ale jednotlivě jen Hansové a Wilhelmové, drobní rolníci, nádeníci a dělníci. Ještě dál na západ žili a narukovali Jeanové a Jacquesové z městeček Massy a Bièvre, jižněji, z malebného pobřežního Pieve di Castello a horského Rocca di Sant Antonio vyprovázely ženy mladého Giovanniho, Giuseppa a Basilia. Branci se drželi statečně a hrdinsky, obzvlášť před ženami, ale v jejich duších vládl zmatek skrývaný nesmělými rozpaky. A po ruce bylo dost jednoduchých, snadno vyslovitelných slov a líbivých řečnických obrátů, které měly člověka přivést na jiné myšlenky a zlepšit mu náladu. Ve všech jazycích byly stejné. Jejich vymýšlení se věnovali advokáti s malou praxí, kteří se přes žurnalistiku snažili dostat do parlamentu. O tom, že je to všechno správné, čestné, a dokonce rozumné, bylo pevně přesvědčeno mnoho správných, čestných a rozumných lidí, což dodávalo válce a patriotismu potřebnou váhu.

Pod budovami diplomatických pohřebišť bylo vedeno kanalizační potrubí, kterým odtékaly smrduté splašky do ústřední stoky a odtud se vylévaly na pole, kde rostl krásný kvěťák. Tímto způsobem, cestou pečlivého čištění, se úřední lež a hanebnost nakonec měnila v krásu hrdinství a čistou slzu. Omezení lidé mluvili o obyčejném podvodu, což bylo nespravedlivé. Byl to velmi důmyslný a velkolepý podvod. Proto se z lidí s nízkými čely stali poraženci a moudří odešli ze života. Někteří na dlouhá léta, jiní navždy.

Mezi jedněmi a druhými, ale i třetími a čtvrtými a všemi ostatními byl tak malý a nepatrný rozdíl, že se osud v obavách z možného omylu rozhodl nezabývat se detaily a všem jim určil týž úděl. Práskl bičem a na všech tělech zůstal rudý, otevřený šrám.

Ano. Ale daleko důležitější než všechny takové úvahy bylo něco úplně jiného, a sice košile a spodky. Výdej erárního prádla se totiž od začátku opozdil a polní lázně na frontě nebyly vůbec. Mít vlastní, podomácku ušitou košili byl úplný zázrak, který se nedá vyličit slovy, ale každý, kdo má trochu rozumu, to pochopí i tak. Pokud se lázeň dala přirovnat k slavnosti Vzkříšení, tak košile byla nedělním dnem, něčím jako čerstvý vzduch po dusném smradu zákopů. Proto napsal Andrej Duňaše dopis, který prošel nezbytnou cenzurou, dorazil na Sivcev Vražok do kuchyně a dostal se až do profesorovy jídelny.

Táňa ho přečetla, všichni se o něm radili a Duňaša se snažila spočítat, na kolik by vyšla taková košile, kdyby ji ušila sama.

Po obědě přišla Táňa do kuchyně a dala Duňaše peníze, daleko víc, než bylo potřeba. Stačily rovnou na dvě košile i na spodky. Táňa byla v rozpacích a Duňaša se snažila pochopit, proč jí panstvo dává peníze na bratrovo prádlo. Žila u nich dlouho, chovali se k ní hezky, často jí přidali něco navíc, ale proč jí dávají peníze na košili pro Andreje, to nemohla pochopit. A tak to brala jako dárek pro sebe.

Teď už to bylo snazší. Koupila kvalitní látku, po večerech šila, ušila a odeslala. Táňa zjistila, jak se dá zásilka Andrejovi na frontu poslat, a sama jí nade-psala adresu. Napsala i dopis. A Duňaša se divila, jak je možné, že od nich z kuchyně poputuje dopis a košile rovnou na frontu, kde Andruša střílí na Němce.

Ale bylo to tak. Uplynul měsíc a listonoš donesl lístek z vojny: Andrej košili dostal a přišla právě včas. Nepřítele brzy dostaneme. Totéž psal Hans své ženě do

městečka Blaue Kirche. Ale nejhezčí dopisy psal kra-
savec Giovanni z Pieve di Castello své nevěstě. Posílal
jí *mille baci* a na konec připsal: „*L'amore è invincibile,
come la forza italiana.*“*

Jeho jednotka nicméně dosud stála v okolí Verony.
Ale o to nešlo. Byl to krásný pohled, v levém rohu měl
savojský erb. Rosina ho ukázala své přítelkyni a obě
byly nadšením bez sebe.

Večer před spaním si ho Rosina dala pod polštář.
Pak dlouho vzdychala a nemohla usnout. Byla pova-
žována za nejkrásnější dívku z vesnice.

U Táni

V den Tániných narozenin (17 let!) zněla domkem v uli-
ci Sivcev Vražok hudba až do rána. Tentokrát však ne-
hrál Eduard Lvovič, ale najatý pianista. V profesorově
mírumilovném, spořádaném domě se poprvé objevila
vojenská mládež, a to hned ve velkém počtu. Byli to
důstojníci, především junkeři, a jen jeden dobrovolník,
Běloušin. Duňašin bratr Andrej měl zrovna dovolenku,
zotavoval se po lehkém zranění a pomáhal Duňaše ob-
sluhovat. Vykládal jí: „Co to jako má být? To u nás na
frontě ve štábu, tam se jinak tancuje! A co to tu hraje
za muziku? Kam se to hrabe na vojenskou kapelu!“

Před důstojníky stál Andrej v pozoru, k junkerům
se stavěl bokem a dobrovolníka při servírování čaje
úplně přehlížel.

Nejuhrančivější ze všech důstojníků byl Stolnikov.

* Tisíc polibků. Lásky je nezdolná jako síla Itálie.

Byl sice ještě dost mladý, ale už nadporučík. Povýšili ho na frontě. Zdravý, urostlý, opálený, chytrý a docela dobrý tanečník. Lépe tančil jen Erberg, ještě junker, ale již krátce před absolutoriem. Pokud bylo Lenčino srdce dosud na vážkách, jedině Stolnikov ho mohl odlákat od jejího dávného idolu – Erberga. Stolnikov byl bezprostřednější a prostší, na Erbergovi byla přitažlivá jeho vážnost a tajemnost. Lence bylo ten večer veselo a tvářila se o trochu méně udiveně než obvykle.

Stolnikov se měl za pár dní vrátit na frontu. Vracel se rád. Do Moskvy byl poslán služebně, aby nakoupil koně. Na frontu už si zvykl, tady se cítil jen jako host. Sloužil u dělostřelectva, srostl se svou baterií, zvykl si na vůni střelného prachu a měl o čem vyprávět. Připadalo mu, že skutečný život se teď odehrává tam, nikoli tady. Ale i tady je dobře, když je veselo a nikdo nevykládá nějaké nesmysly o válce, které vůbec nerozumí.

Také Erberga mohli co nevidět poslat na frontu. Teď už bylo všem jasné, že se válka protáhne.

Byli tu také studenti: medik Muchanov, právník Mertvago a Trynkin, přírodovědec Vasja Boltanovskij. To byl Tánin dobrý přítel, člověk plný víry a entuziasmu, milovník divadla a ctitel hudby. Táňa s ním mohla o čemkoli mluvit úplně otevřeně a nenuceně. Podle Vasji se svět tak trochu zbláznil, ale to není nic tak hrozného, vlastně je to spíš docela zajímavé.

„My ještě uvidíme takové věci, že si to vůbec nedokážeš představit, Táňo. Žijeme v hrozně zajímavé době!“

Starý profesor si Vasju Boltanovského velmi oblíbil. Pamatoval si jeho otce, ještě když byl zrovna takový veselý horkokrevný student. Vasja byl jediný, komu starý profesor tykal. Ke všem ostatním se choval

s vybranými způsoby a staromódní uctivostí. Vasjovi rád cuchal vlasy a otcovsky ho objímal.

„Život je vždycky zajímavý, můj milý. Žádné mimořádné události k tomu nejsou zapotřebí. Spíš naopak. Člověka to jen zbytečně vyrušuje od čtení knihy přírody. Ty jsi přece přírodovědec, tak bys to měl chápat lépe než ostatní. Válku je lepší pozorovat jenom v mikroskopu, to vyjde nastejno. A žít je rozhodně lepší v míru.“

Vasja namítal:

„V mikroskopu se dá pozorovat akorát hmyz, ale tady jde o člověka. A to nemluvím jenom o válce, pane profesore. Teď je celý svět vzhůru nohama... Ještě ani neskončí válka a uvidíte, jaké se začnou dít věci... Jen to pomyslení je hrozné i veselé zároveň.“

„Hrozné, to ano, ale veselé ani trochu. Když tě zabijí, tvé matce to určitě moc zábavné připadat nebude. Takhle nesmíš mluvit, Vasjo! Mysli na všechnu krev, která se prolije. To je příliš vysoká cena!“

Vasja zamyšleně odpověděl:

„Ano, to máte pravdu. S tím se dá těžko smířit. Ale kdyby to šlo bez krve...“

Medik Muchanov, který ještě nesložil zkoušku z osteologie, přispěl do diskuse pádným argumentem:

„Bez krve se žádná operace neobejde, pane profesore.“

Na což profesor, který neměl medicínu v oblibě, opáčil:

„Troufám si tvrdit, že jsou i operace, které se bez krve obejdou. Když si například vymknete čelist, přece vás nezačnou hned řezat. Vemte si, že celá zvířecí říše žije bez operací a nežije si o nic hůř než my, takže se

nemáme čím chlubit. Násilné vpády do pokojné evoluce příroda nestrpí a mstí se za ně, krutě se mstí.“

Táňa přemýšlela, zda má dědeček pravdu. Má dobré srdce a zabít člověka je opravdu hrozné. Ale válka přece není jenom o zabíjení. Copak může v přírodě existovat něco jako „pokojná evoluce“? I v přírodě dochází k prudkým zvratům, válkám, revolucím a bojům. Dědeček chce, aby všechno bylo prosté, klidné a dobré. Ale skutečnost je úplně jiná.

To však byla otázka, na kterou si Táňa nedokázala odpovědět.

Také Duňasův bratr Andrej měl na válku svůj názor. Vykládal ho Duňasovi v kuchyni:

„Už jsem určitě někoho zabil. Samozřejmě ne holýma rukama, ale zastřelil. A když na to přijde, klidně někoho propíchnu bodákem. Ale nejsem žádný vrah. Já jsem voják, Duňko, a neválčím kvůli sobě, ale ze státního zájmu. Já na Němce kašlu, i když bych je měl vlastně nenávidět, protože jsem složil vojenskou přísahu a teď kvůli nim trpím. Když dostaneme rozkaz, tak si jdeme bez řečí pro ránu, nebo dokonce pro smrt. Ale že bych z toho měl nějakou radost, z té války, to teda ne, to ti říkám na rovinu. A nejhorší ze všeho jsou vši! Proč mají žrát zrovna mě, to teda nechápu. Ale co s tím nadělám? To je třeba pochopit.“

Na profesorovu otázku „Kdy porazíte Němce?“ Andrej hrdě odpověděl:

„Provedu. Skoncujeme to s nimi určitě brzy, ke slávě vlasti. Jinak to nejde.“

A pohlédl úkosem na mladého frontového důstojníka. Ten pravil: „Bravo, vojíne!“ a Andrej odušil: „K službám, vaše blahorodí!“

Všichni se rozesmáli, junkeři pocítili závist a Lenka se definitivně rozhodla, že dnes je Stolnikov zajímavější než Erberg.

Když Andrej odcházel do předsíně, strčil jakoby omylem loktem do Běloušina. A v kuchyni řekl Duňase:

„Jen jeden z nich je skutečný voják, našinec. Ti ostatní, to jsou samí zelenáči, co si k pušce ještě ani nečichli.“

Pianista

V nízkém křesle v rohu přijímacího pokoje seděl všemi zapomenutý Eduard Lvovič. Toho dne byl asi nejméně zajímavým hostem. Nohy měl nepěkně skrčené a hodně se hrbil. Zamračeně poslouchal, jak pianista tluče do kláves, a upřímně nástroj litoval.

Nemohl dnes večer nepřijít, když měla Táňa tak významný den (17 let!). Teď by se snad už mohl odpořoučet, ještě před večeří, ale pořád se k tomu nemohl odhodlat.

Ze svého zastrčeného místa viděl občas problesknout Tániny šaty a její překrásnou ruskou hlavičku s hladce sčesanými vlasy. Táňa rozkvétá, bude z ní urostlá a krásná žena. Je okouzlující, a není to jen mládím, je to skutečná krasavice. Je tak krásná, jako je Eduard Lvovič ubohý a ošklivý. Ona je mladá, on skoro stařec. Má sice talent, ale to mu nedává žádnou převahu nad ostatními. Dokonce i ten směšný vlasatý Vasja Boltanovskij, kterému prší do nosu, má nad Eduardem Lvovičem navrch, protože je mladý a kurážný. Drží Táňu v pase a krouží s ní sálem. A Táňa na

něj zblízka dýchá. Pianista tluče do kláves a Eduard Lvovič trpí.

Do přijímacího pokoje vešel vyhublý, staromódní a dohladka oholený student Mertvago a s ním slečna, jejíž jméno Eduard Lvovič neznal, protože o ní nikdo nemluvil jinak než jako o „nevěště Mrtvého“. Byla jen o rok starší než Táňa, ale vypadala už jako mladá dáma: klidná, vkusně oblečená, prý bohatá. Student Mertvago příští rok ukončí studia na univerzitě. Už za rok si oblékne frak a bude říkat: „Vážení páni soudci, pánové přisedící, vážená poroto,“ – a po večerech bude pročitat spisy nadepsané jmény svých klientů. Odveden nebude, protože je jediný syn v rodině. Má štěstí, ten Mertvago!

Eduard Lvovič mu ale nezávidí. Vlastně i Vasjovi závidí jen teď, když tancuje s Táňou. Erbergovi závidí daleko víc a častěji. Erberga se Eduard Lvovič trochu bojí. Erberg je chytrý a umí si všechno spočítat. Je to divné, že z něj bude důstojník a půjde na frontu. Že by se přepočítal?

Profesor vyhledal skladatele.

„To je pěkné, když se mládež veselí, že? Nechcete si taky zatancovat?“

Eduard Lvovič si promnul ruce:

„Ano. Vlastně ne. Já už nemohu! Ale rád se podívám.“

„Táňa nám vyrostla!“

To „nám“ zahrnovalo do rodiny i Eduarda Lvoviče. Je přece Táňiným učitelem hudby. Eduard Lvovič na profesora ze strany pohlédl a uviděl široký radostný úsměv. A konečně se rozhodl, že už opravdu půjde domů. Nemohl však najít vhodnou frázi a nevěděl, jestli se o tom teď vůbec hodí mluvit. A tak si ještě jednou

promnul ruce. V tu chvíli pianista zahrál úplně falešně a přerušil tanec.

Profesor pohlédl na budoucí manžele Mertvagovy, přistoupil k nevěstě, studenta poklepal po rameni, ale nenapadlo ho nic víc než: „Jakpak to jde? Aha, no ano,“ – a těžkým krokem zamířil do jídelny, kde Aglaja Dmitrijevna kontrolovala příbory, zda jsou všechny na místě, zda jich je dostatečný počet a jestli Táňa rozložila na stůl jmenovky. Vedle sebe posadila Táňa Vasju a Eduarda Lvoviče. Staří nevečeřeli. Profesor však přistoupil ke stolu, vypil půl sklenky vodky a zajedl ji naloženými hříbký. Zahrálo ho to a rozveselilo. S trochou závisti pohlédl na prostřený stůl a vzpomněl si na svůj katar. Řekl své ženě: „No, babičko, to sis s tím dala práce,“ políbil jí vrásčitou ruku a chtěl odejít do pracovny. Ale na prahu se zastavil a vrátil se zpátky ke stařence:

„Tak jsem se dnes díval na naši Táňu, babičko. Ta nám ale vyrostla, vid?“

Aglaja Dmitrijevna pohlédla na svého muže a v duchu počítala, kolik vidliček schází. Profesor ji poplácal po tváři a babička zapomněla, u kolika skončila. Profesor znovu řekl:

„Sedmnáct, vid? To je let! Naší Táně! Vnučce naší!“

V tu chvíli se dobrá tvář Aglaji Dmitrijevny rozzářila úsměvem. Možná si vzpomněla, že i jí kdysi bylo sedmnáct. Možná si jen vzpomněla, kolik jí chybí vidliček. Dva stařecci se na sebe dívali. A vtom se z očí starého profesora skutálela slza a kápala mu rovnou do vousů. Zastyděl se, chtěl rychle ucouvnout, ale zachytil se knoflíkem saka za stařenčinu krajku. „Copak je, co to? To bude asi tím hříbkem.“

A oba, maličcí a staří, jeden druhému utírali oči. Aglaje Dmitrijevně se kolem úst stáhly vrásky a slza sjela starému profesorovi z vousů na sako. Babičce smáčela ruku.

Aby nemusel přes salon, vytratil se Eduard Lvovič potichu jídelnou a bočními dveřmi vyšel do před síně, kde dlouho a netrpělivě hledal v kupě vojenských plášťů svůj hnědý kabát s kostkovanou podšívkou. Potom pootevřel dveře do kuchyně a pokorně poprosil:

„Duňašo, mohla byste za mnou laskavě zavřít?“

„Copak, milostpán nezůstane na večeři?“

„Ano. Ne, děkuji...“

Až za roh ulice pronásledoval plachého skladatele energicky pianista.

Přízraky

Duňašin bratr, voják Andrej Kolčagin, byl ve válce raněn, ale jen lehce. Kulka ho škrábala na hlavě, vytrhla mu chomáč blondatých štětín a letěla dál. Buď se zaryla někam do země, nebo trefila něčí srdce. Vyrazili tehdy do útoku na rakouský zákop. A dobyli ho. Andreje Kolčagina ale odnesli sanitáři, protože upadl na zem. Možná kvůli ztrátě krve, možná kvůli pohmoždění.

Rána se brzy zahojila. V lazaretu Andrej ležel hlavně kvůli bolestem hlavy, kterých se nemohl zbavit. Někdy skučel bolestí, jindy se nemohl ani pohnout. A když se mu udělalo líp, dostal opuštěný. Na dovolené v Moskvě se uzdravil úplně. Neměl kde být, a tak spal u Duňaši v kuchyni a ona ve své komůrce. Jedl z profesorského

stolu a byl za to velmi vděčný. Pomáhal, s čím mohl, vyřizoval pochůzky. Dovolenu měl celý měsíc.

Po nemoci mu zůstal neklidný spánek a občasné noční můry. Hlavně když se trochu víc napil. Obecně ale Andrej Kolčagin moc nepil, jen občas, při sváteční příležitosti. Vodka se tehdy stejně nedala sehnat, takže se mohl napít jenom sem tam.

Jednou v noci Andreje probudila jeho vlastní slova. Zřetelně a odhodlaně řekl: „Provedu!“ Ležel na podlaze na slamníku a v levém boku mu tepalo v kadenících kulometu: ani o trochu rychleji, ani pomaleji, ale stejně rachotivě. A bylo po spaní.

Už si na svou nemoc zvykl. Potácel se mezi snem a bděním a hlavou se mu honily různé myšlenky. V lazaretu ležel vedle jednoho dobrovolníka, panského synka. Co ten Andrejovi navykládal! Chytrá hlava to byla, všechno dokázal vysvětlit. O všem mluvil otevřeně – o životě, o válce, o tom, že je možná úplně nesmyslná, a o všemožných podvodech. Amputovali mu nohu v kotníku, takže mu bylo všechno jedno, už neměl co ztratit. Proto mu taky Andrej moc nedůvěřoval, tím spíš že to byl panský synek, bývalý učitel. Ale co by si to neposlechl.

Teď, když tu ležel sám, si na nic z těch řečí nemohl vzpomenout, kromě toho, že válka je možná úplně nesmyslná, že je to všechno jenom podvod. Že z vojáků dělají hlupáky. A že vši na frontě žerou k zbláznění. A že to všechno dělá pro vlast. Ale proč se nemají kde umýt? A že kulomet štěká zrovna tak, jako mu teď tepe v levém boku: ta-ta-ta-ta...

Pak myslel Andrej na boty. Na obyčejná vojenská bagančata, ale hlavně na nové, parádní holínky.

Vzpomínal na různé typy, které kdy viděl. Za důstojnické holínky (takové, co se nosí v týlu o svátcích) by dal klidně půl dovolené. V zákopech by byly úplně k ničemu.

Pak myslel na kuchyň, ale jen trochu. Že po ní běhají myši, že Duňaša funí ze spaní, že je tu cítit smažená cibulka a že se mu nechce vstát a jít se vymočít. A kulomet v boku zpíval pořád stejnou písničku, až Andrejovi vyrazil na čele pot. Co je to za nemoc, že to nepřechází?

Zničehonic začal myslet na svého rotného. Jak toho vojáci nenávidí! S ostatními důstojníky to tak nějak jde, i když taky mají své mouchy, ale tenhle rotný je úplný ras. V boji je statečný, to se musí nechat, něčeho se nebojí. Ale na cvičení nebo tak to snad ani není člověk, ale zvíře! Jedno oko šejdrem, na každého řve a rozdává rány. Není nic horšího než důstojník, který kolem sebe tluče jen tak ze vzteku.

Pak přišla noční můra. Andrejovi se zdálo, že ho rotný bije a on se ho taky pokouší praštit, ale bije do prázdna, do vzduchu, vůbec se nemůže trefit. Je to hrůza, ale už se nemůže zastavit, stejně je s ním amen, tak ať to aspoň stojí za to. Hrud' se mu chvěje vzteky, jako by mu srdce chtělo vyskočit z těla. Levou rukou se ho snaží zatlačit zpátky na místo a udržet ho tam, zatímco pravicí se pokouší trefit rotného přímo mezi ty jeho šilhavé oči. Ale nejde to. Takže s ním bude pro nic za nic amen. Nejvíc ze všeho ho štve, že se mu tu kníratou oficířskou tlamu nepodařilo ani jednou zasáhnout! Rotný se směje svým křivým okem a je to poprvé, co ho Andrej vidí se smát.

Zkusil se vzbudit – díky Bohu! Nikde nic, a rázem

stojí před četařem a ten ho dloube dřevěnou lžící do levého boku. Raz-dva, raz-dva – vráží mu erární lžící do těla. Ne že by to Andreje bolelo, ale strašně ho to štve. Vztek v něm narůstá a zase před ním stojí rotný a celá ta hnusná historie se opakuje. Andrej chytil rotného pod krkem a stiskl, ale krk je měkký jako kus hadru, nikam to nevede. Rotný koulí okem a sípá: „Odprásknu tě, ty zkurvysynu!“ Popadl lžící a vyrval ji Andrejovi z těla i s masem. Andrej sténá bolestí a budí se, opět celý zbrocený potem.

Otočil se na druhý bok. Jeho soused, ten dobrovolník, si zacpal jednu nosní díрку, vysmrkal se a klidným hlasem pravil: „Celá tahle válka je k ničemu a toho rotného jednou roztrháme na kusy.“ Chytil prostěradlo, jako by to byl rotný, rozerval ho, znovu poskládal, zase ho rozerval a znovu složil. Andrej si pomyslel: No jo, jenže ty sám jsi pán, pro tebe je to jenom taková hra. Vtom kolem Andreje něco zasvištělo a trefilo ho to do hlavy. Hlasitě zaklel a znovu se vzbudil, tentokrát už doopravdy.

Za oknem bylo světlo. O sklo se tloukla masařka a Andreje bolela hlava. V umyvadle si opláchl zátylek, jak mu to radil felčar, a šel se ven vymočit. Budík ukazoval něco mezi šestou a sedmou. Andrej se rozhodl, že už si lehnout nepůjde, stejně by musel za chvíli vstávat. Natáhl si košili a kalhoty a vyšel za vrata, kde domovník zrovna zametal a sypal smetí do kýble. Andrej ho pozoroval lhostejně, ale s účastí. Přestože byl voják, nepřipadala mu domovníkova práce nijak podřadná.

Pak spolu chvíli postáli a zakouřili si. Domovník řekl: „Dneska nějak brzo.“

„Už od lazaretu nemůžu pořádně spát.“

„Kdy se vracíš?“

„Od zítřka za týden. Zase budu krmit vši...“

„No a? Chce se ti, nebo ne?“

„Coby, všude jsou lidi. Jen kdybych věděl... Možná je celá ta válka k ničemu.“

Domovník, který v domě sloužil už dvacet let, se zamyslel a důrazně pronesl:

„Jo, brachu, to není naše starost. O tom my nemůžeme nic vědět. Když je v Rusku nepřítel, tak se prostě musí jít do boje.“

Andrej na to:

„Jenže krev teče z nás.“

„A co je komu do naší krve? Komu tady budeš chybět? Skončíš jako tohle smetí. Až na onom světě se ukáže, co a jak.“

Andreje pořád bolela hlava. Ale stejně došel Duňaše pro náruč dříví do kamen.

Bylo pondělí. Ten den se v domě v ulici Sivcev Vražok vstávalo těžce.

De profundis

Jeho silné, pěstěné tělo je z oceli, mědi a železa. Místo nohou má vysoká kola, v žilách mu koluje pára a olej, v srdci hoří oheň. Stojí bez hnutí.

Pak hluboce vzdychne a krátce, trhaně zakašle. Když sebou trhne, hned se otřeše, rozdrnčí a ožije celý řetěz vagonů. Je zahalen kotoučem dýmu a v hrudi mu kmitá jeho opatrovník, parazit a milenec – umouněný zamaštěný topič. Ještě trochu přiložit do ohně, který dýchá, a už je pryč!

Je mohutný, oblý a silný, ale v dálce se změnil v hla-
vičku lezoucí housenky. Je ochočený. Spolehlivě za se-
bou táhne všechno, co se mu svěří. Vzdychá, pohviz-
duje, pospíchá, bojí se být jen o minutu opozdit a jeho
vzdalující se zahoukání zdraví na trati jiné věčné děl-
níky, vezoucí svůj náklad. Všichni jsou železnými ot-
roky člověka.

V dobytčáku, přeplněném živými těly, odvezl na fron-
tu vojína Kolčagina. Teď veze v osobním voze mladé
důstojníky. Je mezi nimi i nepříjemně rozumný, vypo-
čítavý, vážný a pro všechny zamilované Lenky vždy
tak tajemný Erberg v uniformě zářící novotou. Erberg
sleduje ručičky na hodinkách a počítá nárazy kol.

Jedna versta za dvě minuty, jedou moc pomalu! Za
oknem se mihají sloupy s návěstími. Jeden velký sloup
a mezi tím čtyři kameny s označením ujeté vzdálenosti.
Ti-ta-ta, ta-ta-ta. Co když už se Erberg nevrátí? Znáte
svůj osud, vypočítavý mladíku? Letící kulka zná svůj
cíl a člověk jí jde v ústrety, aniž by si jí všiml. Co když
Erberg včera viděl Moskvu naposledy? Co když viděl
naposledy kremelské věže a dům v ulici Sivcev Vražok?
Ti-ta-ta, ta-ta-ta. Divná představa! Ale vždyť se to mů-
že stát! Erberg schoval hodinky a zapnul si uniformu.

Náraz. Ochočený obr se zastavil, napil se vody, zažehl
nový oheň a vydechl páru. Do osobních vozů i dobyt-
čáků se chvatně derou vojáci. Na ramenou mají rance,
v rancích domácí suchary, sem tam i skopovou kýtu.
Ale kam ten spěch? Vždyť vás tam čeká smrt! Tady se
důstojník veze v osobním voze a tam je pole, nad po-
lem nebe a na poli tělo, rozervané střepinou. I to tělo
se vezlo po stejné trati a se stejnými nadějemi.

Nějaký voják si hodil do vagonu ranec a teď se drápe

nahoru. Opírá se o levé koleno, zatímco pravá noha mu visí ve vzduchu. Je to nemotora, obyčejný mužik. Hej ty, brachu, dávej pozor, ať se nevrátíš pozdě z opuštětku. Pospěš si, ať stihneš dožít, co ti zbývá. Dostaneš řád za chrabrost a kýbl vápna na hnisavé rány, můžeš si jím taky zacpat pusku, aby sis na onom světě nestěžoval. Navrch halda hlíny a společná vojenská panychida. A co tvůj ranec? Co se stane s tvým rancem? Rychle ještě ohlodej tu skopovou kýtu. Ach, vy vojáci, vy hlavy skopový. Ale vždyť stejnou cestou jede i ten vzdělaný a vypočítavý panský synek, všechny vás veze jedna lokomotiva. Že by se svět opravdu zbláznil? A vlak se dal znovu do pohybu.

Vlak je odvezl na frontu a zpátky se vrátil s křehčím nákladem: se zmrzačenými lidskými těly. Na deset lidí patnáct nohou, to přece stačí! Jeden má v zádech pod lopatkou díru po kulce, co proletěla skrz a vylétla pod bradavkou. Kašle, takže je naživu. Tenhle je slepý, takže je taky naživu. Žádní vidoucí na zemi nezůstali.

Do vlaku nastupují dámy označené červenými kříži. Nesou čaj, machorku a květiny. Ten, co má v prsou díru po kulce, dostal kytíčku lučních zvonků. Za svou důstojnickou hodnost, za mládí, za odvahu. Nejraději by vyskočil a ze všech sil je chytil pod krkem, škrtil je, mlátil berlí do toho červeného kříže, do plných ženských prsou, vzal by je naplocho dřevěným mlatem. Za tu květinu. Ale místo toho se ranění usmívají. Sestry mají na rtech dojetí a med. Vždyť těm mladým vojákům, které veze vlak zpátky, se v životě dostalo tak málo medu.

Vyložil je na konečné stanici a hned se vydal zpátky. Teď vleče pořádný náklad: kulomety, aby zabíjely,

plynové masky, aby chránily před zabitím, střely, aby zabíjely, léky, aby chránily před smrtí, minomety, aby zabíjely, nosítka pro raněné... A co dál? Kde je mlýnek, který naráz rozele a procedí přes železné síto Ivanův mozek a Petrovo srdce? Kde je síra a smůla, aby se z vykuchaných lidských těl daly vyrobit pochodně, které by nám na ten život trochu posvítily? A kde je železná kočka s vysunutými drápy, které se dají zarazit do očních důlků a rozlámou lebku na kusy? Místo nich se vezou obvazy na ošetření malých ranek. Chudáček vojákůvek štípal dřevo a zarazil si třísku do malíčku. Tříska se vyndá, na ránu se kápne jódu, přiloží se vata a prst se omotá obvazem, že vypadá jako malá kukla. A kdyby měl něco proti? Vy jste si mysleli, že vojáci zůstanou na frontě, když zavane jarní povětrí? Ano! Svět přišel o rozum! A postihlo ho neštěstí. Ale vždyť každý nemusí mít rozum – i blázen by se chtěl stát králem.

I tenhle náklad odvezl. A zpátky jede s poštovním vagonem – Darje od Mykolaje a s účtou všem sousedům. „Daří se mi dobře, jsem zdrav.“ Dopis letí po kolejích a ten, kdo ho psal, za ním volá z hlíny: „Zastavte, počkejte, já jsem umřel!“ Mykolaj přeje Darje dlouhý život, ale sám žil jenom krátce. Velmi krátce. Ve dvacátém roce života ho zakopali do země.

Také Erberg poslal dva dopisy. Jeden matce a druhý do domu v ulici Sivcev Vražok. „V boji jsem ještě nebyl. A nemusíte se o mě bát, není to tak hrozné, jak se zdá.“

Táně napsal: „Posílám pozdrav celému domu. Často vzpomínám na vaše hudební neděle. Zdá se mi to tak dávno... A jsem pln naděje, že budu mít ještě nejednu příležitost slyšet, jak...“

Pln naděje? Ó, Erbergu! Ó, vy vypočítavý Erbergu,

slyšíte ten hvízdavý svist? Už víte, co to je? Ó, Erbergu, uskočte stranou, utečte, Erbergu! Vrhňte se na zem, zaryjte do ní hlavu, hlouběji, ještě hlouběji. Nestyďte se! Vojáci to tak dělají. Vaše póza vás může stát život, a vy si přece umíte všechno spočítat. Vedle? Zase ten hvízdavý svist! Ó, Erbergu!

Ten den hrál Eduard Lvovič v ulici Sivcev Vražok *De profundis*.

Odlet vlaštovky

Nízko nad zemí letělo jako malý mráček hejno vlaštovek z Ruska do střední Afriky. Stěhovaly se tam na zimu, aby ji přečkaly a zase se vrátily.

Jejich domovem bylo Rusko. To byla země, kterou milovaly. Na ruských polích a pod okny bylo to nejlepší: potrava, úkryt a láska, zatímco v cizině jen odpočinek. Jenže ve vlasti bylo v zimě příliš málo slunce. Vlaštovčí srdce by se mohlo proměnit v kus ledu. Ve střední Africe je zas v létě slunce tak žhavé, že by je samou láskou sežehlo. Snad jsou i jiné důvody, proč se ti ptáčci s bílými bříšky každý rok stěhují, ale ty jsou člověku utajeny, nezná je dokonce ani starý profesor ornitologie, nad jehož oknem zůstalo pevné hnízdečko z moskevské hlíny.

Co viděly cestou vlaštovky z nebeských výšin?

Nitky řek a chladná zrcadla jezer na zeleném pozadí. Města a městečka, co vypadala jako hromádky smetí, a kolem nich řídký les a skrovnou zeleň polí. Jako by se příroda stranila jejich špíny a dýmu a raději se od nich držela dál.

Když letěly nízko nad zemí, viděly také klidného orače jdoucího za klidným koněm a za ním brázdu zryté půdy.

Dále viděly rychlý let vlaku po dvou železných ních a pohyb automobilu po šedé uježděné silnici. Ale vlaštovky letěly rychleji.

Ještě viděly oddíly vojáků, které se jako obrovští červi plazily ze dvou stran k hranici, kolem níž byla rozrytá zem. Tam se ti červi rozpadali a mizeli.

Vtom se na nebi objevil pták nevidané velikosti. Vy-
dával hrozivý jednotvárný hukot a kolem něj jako malé míčky poskakovala bílá a žlutá klubíčka. Do jednoho takového žlutého klubíčka, které po tom divotvorném ptáku zůstalo viset na nebi, vletělo několik vlaštovek. Okamžitě svěsily křídla a bezvládně popadaly na zem. A těm, jež byly dost blízko, se zatočila hlava z jedu, který poslal člověk na nebe.

Ale to všechno se v rychlém letu jen mihlo kolem. Z výšky vypadala země jako dřív a člověka na ní skoro nešlo rozeznat. Jen přeškrtnal zeleň a šed polí rovnými čárami a rozdělil je na malé čtverečky.

Vlaštovky letěly nad mořem a z výšky viděly až na dno. Jako malé lístečky unášené na rybníku větrem pluly po moři lodě. Jejich nepatrnost na široším moři nevypovídala o velkoleposti člověka, ale o jeho nicotnosti. Na jednu z těch lodí se unavení ptáčci snesli. Byla tma a jejich oči už nic neviděly.

Když se ráno vlaštovky sbíraly, aby vyrazily na další cestu, v mořských hlubinách se objevila podivná nemotorná ryba, připlula k lodi, vynořila se na hladinu, cosi vyplivla a znovu se ponořila. Náhle se vzduch otrásl takovou silou, divže opeřeným poutnicím nepolámal

křídla. Loď se naklonila a pomalu klesala ke dnu. Vlaštovky to všechno viděly, ale nic nechápaly ani nepřemýšlely o tom, proč ta ryba potopila loď plnou lidí, která si klidně plula po moři.

Pak letěly vlaštovky nad pouští. Věděly, že cíl už je blízko, a sčítaly své ztráty.

Byly strašné. Vůdce hejna je cestou zavedl ke břehům Sicílie, aby si odpočinuly. Ale v noci přišli lidé s koši, sítěmi a klacky a malé ptáčky pobíjeli. Mnoho vlaštovek tam pomřelo. Měkká, bezvládná ptačí tělíčka pak ti lidé odnášeli ve velkých koších. A spoustu z nich u toho rozšlapali a nechali ležet na písku. Za úsvitu, když přeživší ptáčci odlétali, se písek jen černal mrtvými těly.

Strašlivé lidské konání braly vlaštovky stejně jako uragán nebo vražedný mráz, který se k nim zčistajasna přikradl. Ten, kdo se zachránil, oslavoval život a velebil slunce.

Po dlouhé cestě se před vlaštovkami zableskla první oáza. Uvítaly ji veselým švitořením.

Odchod člověka

Když vlaštovky odlétaly od břehů Sicílie, zanechaly tam mnoho svých mrtvých ušlapaných družek. Jedna z nešťastnic měla zlomené křídlo a nemohla hejno následovat. Zdravým křídlem bila do vzduchu, snažila se odlepit unavené tělo od země a natahovala krk tím směrem, kam odlétly její družky. Její švitoření znělo jako němý šepot, její utrpení se na celkovém utrpení světa nijak neodrazilo.

Když slunce vystoupilo výš, její oči se potáhly namodralou blankou a vlaštovka začala zrychleně lapat horký vzduch. A když se slunce opět sklonilo k obzoru, umřela. Byla to ta samá vlaštovka, která po tři roky každé jaro vystýlala novým chmýřím staré hnízdo nad oknem domu v ulici Sivcev Vražok. Ta, která viděla lidskou dívku Táňu, držící džbán nad holými rameny. Ta, která štěbetala pro starého profesora sladčeji, než mu kukala kukačka. Byla to ta samá vlaštovka, která pod střechou chytila červotoče provrtávajícího trám.

V úvoze, kousek od lesa rozstříleného granáty, sto verst od hranic své země, ale už na cizí půdě (jako by snad celá země nebyla naše!) ležel těžce raněný člověk v uniformě praporčíka. Střepina ze šrapnelu mu prošla hrudí a zanesla do rány kus papíru, na kterém se v rudé barvě rozpíjel modrý otisk razítka a veliké zbytečné slovo „Erberg“.

Byl ještě naživu, ten nepříjemně rozumný člověk, který si uměl všechno spočítat. Teď už ale nepočítal nic a blížil se k moudrosti. Jedním nepohmožděným okem hleděl přes slzy do kalného zaníceného nebe, prsty zdravé ruky zaryl do kořenů trávy. Uchem se snažil zachytit sténání. Ozývalo se blízko a on ho poznával, bylo jeho vlastní. Pak sténání přešlo v chroptění, v prsou to chrčelo a cizí tělo zachvacoval chlad. Zda ještě vnímal, to ví jen ten, jehož jméno uvízlo v zaschlé ráně.

Z díry v zemi vykoukla myška, zahýbala vousky a zase se schovala. Tušila nějakou zradu. Mohl to být dravý pták nebo hladový vlk. Dnes se ptáci i vlci najedí dosyta.

Brouk se zlatavými krovkami, které vypadaly jako důstojnická uniforma, prolezl pomalu a netečně kolem.

Hledal, kam by se ukryl na zimu, protože si myslel, že přežije. Ale jeho hodiny už byly sečteny.

Vyšlo slunce, vystoupalo na oblohu, zamračeně se rozhlédlo a pлавným obloukem zapadlo za obzor. Zanechalo za sebou rudou stopu.

Erberg měl v Moskvě matku. Byla to stará a skromná žena. Nevěděla, že za necelou hodinu už matkou nebude.

Bylo to tak prosté, obyčejné, stejně nutné jako zbytečné. V bilanci světových ztrát nula, v bilanci jednoho lidského života všechno. Ale to všechno platí jen, dokud poslední dech ještě rozechvívá vzduch nad suchými, promodralými rty.

Vtom se z místa, kde se ukrylo živé vědomí, svádějící boj o sebe a odmítající zhasit své světlo, vznesla myšlenka a jako vlaštovka vyletěla k nebi. Střed světa přestal být středem, svět ztratil oporu, zatočil se a odletěl za myšlenkou. V tu chvíli se v jednom bývalém životě s jemným praskotem elektrické jiskry naráz zpřetrhala všechna vlákna snů, pochyb a pout, vše se projasnilo, vše bylo najednou tak prosté. Tíše zašustily lístky z bristolského papíru a domeček z karet se zhroutil.

Nic prostšího a lepšího, než bylo teď, by nevymyslel ani nejchytřejší lidský rozum. Zbývalo jen uklidit prázdnou schránku lidské domýšlivosti, tělo beze jména, ránu bez bolesti, zahnědlý útržek papíru bez reálného významu, a zasypat je zemí, tím společným přikrovem.

Tehdy se na nebi rozzářila hvězda, rozhlédla se po zemském povrchu, našla Erbergovo ležící tělo a odrazila se v jeho otevřeném mrtvém oku – odrazila se bledě a neochotně, jakoby z povinnosti a úcty k člověku,

který odešel ze života. Vzápětí zastínil hvězdu – na viděnou zítra – mrak.

O nejlehkomyslnějším zvířátku

Vojenští historici možná již zjistili nebo ještě zjistí, na čí povel a čí rukou byl vypálen první šrapnel světové války, který se roztrhl na nebi.

Možná že jako první padl jen slabý výstřel z pušky. Možná že to byla salva. Nelze ovšem zjistit, jak se jmenoval první bratrovrah.

Opravdu se první kulka vykoupala v čerstvé krvi? Roztříštil úlomek prvního šrapnelu něčí kost? Nebo jen proletěly kolem svých cílů a rozpačité se zaryly do země? To je nesmírně vděčné téma pro zkoumání! Co by za ten malý kousek olova a litiny dal nějaký americký sběratel?

Jak se jmenovala první matka, která přišla o syna? Zdalipak jí byl vztyčen pomník s vodotryskem? S vodotryskem slz. Čí album se honosí známkou z prvního dopisu, který poslal voják z fronty? Nahrál někdo na gramofon nárek prvních raněných? Zardousil někdo provazem nebo umlčel kamenem první veřejně a nahlas pronesené prokletí?

Ode dneška na mnoho dalších let ničí zvědavá mysl ani malířský štětec nezaorá a znovu neobdělá pole bez rudých máků války.

Čas chrp a divokých aster zmizel v dávné minulosti. Země dýchá zlostí a cedí krev.

Tam, kde nerostou vlčí máky, se na obilných klasech objevuje nachový námel a pod šelestící osikou rostou

oranžovočervené křemenáče. Západy slunce nad mořem jsou purpurové a jako žhnoucí potůčky stéká krev po stěnách polární záře. A vzpomínky nelnou ke špatnému svědomí jako černé mouchy, ale jako napité štěnice.

Přitom to tak ale vůbec není. Příroda se vůbec neměnila. Ten den, kdy začala v Evropě světová válka, se ani jedno stéblo na poli, ani jeden zbůhdarma rostoucí bílý kvítek nezachvěly velikostí chvíle. Ani jeden horský potůček nezrychlil svůj průzračný běh a ani jeden oblak neprolil zbytečnou slzu.

Čápi, kteří nenašli svá loňská hnízda na pobořených domech, nosí děti do sousední vesnice. Jablko, jemuž zčervenala jedna tvářička, teď nastavuje slunci druhou. Krtci zůstali slepí, myšky hbité a ježci pichlaví. Stále nevíme, jak je možné, že včela vždycky najde nejkratší vzdušnou cestu a proč brouci bzučí na basové struně.

„Co je to se mnou?“ ptá se pukající zrnko hrášku. „Jéje, to je tíha!“ nadzvedává hroudu země hrbatý šťavnatý výhonek. „Tady jsme!“ oznamuje hříbek koupající se v dešti. „My taky!“ přizvukuje mu muchomůrka. A klenba nebes je na věčné časy propíchnuta zlatým špendlíkem.

Motýlí kukla pukla a vyklubal se motýlek s pomačkanými křídly.

Ve stejné ulici umřel člověk, který se smrtí nepočkal na rozuzlení událostí, a narodilo se nemluvně, které se nezaleklo budoucnosti. A v jejich rodinách to byla daleko významnější událost než světová válka.

A ještě něco se stalo. Ohromným husím brkem na ohromný svitek pergamenu psala stařena chvatným starobylým písmem dějiny. Když se ozvala první salva, pero se jí zachvělo v ruce a ukápela z něj krvavá